

УДК 311.313

С. В. Філяр,

к. е. н., доц кафедри фінанси, Європейський університет, м. Черкаси

ОСНОВНІ ЗАВДАННЯ СУЧАСНОЇ РЕГІОНАЛЬНОЇ СТАТИСТИКИ

У статті наведені основні завдання регіональної статистики, визначені джерела інформації та основні напрями статистичних досліджень на регіональному рівні.

The article contains main objectives of regional statistics, identified sources of information and key areas of statistical research at the regional level.

Ключові слова: регіональна статистика, муніципальна статистика, регіональний продукт.

Сьогодні регіональна політика є одним з пріоритетів державної влади в Україні. Визначення ключових проблем регіонального розвитку та створення умов для динамічного та збалансованого розвитку територій, усунення найбільш гострих територіальних диспропорцій — основне завдання регіональної політики. Очевидно, що питання аналізу стану та тенденцій соціально-економічного розвитку було і на сьогодні продовжує залишатись одним із центральних у практиці державного регулювання територіального розвитку. У зв'язку з цим збільшується потреба у відповідній статистичній інформації на державному, регіональному та місцевому рівнях. Тому досить помітним є зростання ролі регіональної статистики в прийнятті управлінських рішень на всіх рівнях та підвищення її інтегруючих функцій у загальному процесі інформаційного відображення суспільно-економічних явищ на кожній окремій території країни.

Проблеми організації та проведення статистичних досліджень в Україні досліджували такі науковці, як Осауленко О.Г., Гончар О.В., Жукович І.А., але завдання проведення статистичних досліджень на регіональному рівні залишаються невирішеними.

Метою дослідження є визначення основних завдань сучасної регіональної статистики.

Необхідною умовою об'єктивної кількісної характеристики суспільних явищ і процесів є розуміння їх суті, специфіки та законів розвитку. Статистика дає можливість різнобічно охарактеризувати розвиток економіки, визначити головні тенденції, оцінити переваги та недоліки, намітити шляхи і заходи щодо усунення небажаних тенденцій.

Статистична інформація повинна відображати проблеми інтенсифікації, пропорційності та збалансованості системи господарювання. Завдання полягає у здійсненні аналізу даних про виконання міжурядових угод і договорів, зростання продуктивності праці, якості продукції та ефективності господарсько-фінансової діяльності, наявності і використання природних, матеріальних та трудових ресурсів, розвитку економіки, науково-технічного прогресу, культури, добробуту населення.

Одними завданнями регіональної статистики є: — аналіз та оцінка потреб регіональних та цен-

тральних органів влади та управління в регіональній статистичній інформації;

— визначення системи статистичних показників та індикаторів, які характеризують соціально-економічні процеси в регіоні із врахуванням прийнятої у міжнародній практиці системи обліку та звітності.

У регіональній статистиці поняття "регіони" означає територіальні утворення, щодо яких збирається інформація, залежно від мети статистичного спостереження. Виходячи з цього, регіони можна розподілити на два типи угруповань:

1) за адміністративно-територіальним устроєм України;

2) за покладеними в основу дослідження культурно-етнічними, природо-ресурсними, географічними, кліматичними, економічними та іншими спеціальними ознаками.

Згідно з адміністративно-територіальним устроєм України, який відображений у Класифікаторі одиниць адміністративно-територіального устрою України (КОАТУУ), всі об'єкти поділяються на чотири рівні:

— до першого рівня віднесені Автономна Республіка Крим, області, міста Київ та Севастополь;

— до другого — міста обласного підпорядкування, райони Автономної Республіки Крим, райони в областях, райони в містах;

— до третього — міста районного підпорядкування, райони в містах обласного підпорядкування, селища міського типу та сільські ради;

— до четвертого — села та селища. Це є регіони першого типу.

Разом з тим, метою статистичного спостереження може бути вивчення питань, що виходять за межі адміністративних утворень, а стосуються, наприклад, регіонів із спільними культурно-етнічними, природо-ресурсними, географічними ознаками. Особливу увагу регіональна статистика приділяє територіальним утворенням із спеціальними економічними умовами функціонування (вільним або спеціальним економічним зонам) чи зонам повноважень певних органів управління (органів місцевої влади та місцевого самоврядування, територіальних громад, регіональних залізниць, енергетичних компаній, наукових центрів тощо). Такі регіони відносяться до другого типу.

Регіональна статистика, яка вивчає регіони першого типу (за адміністративно-територіальним устроєм), поділяється на три рівні: обласний — вивчає об'єкти першого рівня КОАТУУ; районний (міський) — вивчає об'єкти другого рівня КОАТУУ; місцевий — вивчає об'єкти третього та четвертого рівнів КОАТУУ.

Регіональна статистика, яка вивчає регіони другого типу, особливу увагу приділяє територіальним утворенням, які знаходяться у віданні органів місцевого самоврядування (подібні територіальні утворення найчастіше називають муніципалітетами). Таку регіональну статистику називають муніципальною.

Муніципальна статистика, формування якої пов'язане з розвитком місцевого самоврядування, вивчає масові економічні, соціальні, демографічні, екологічні явища, які спостерігаються на територіях, що перебувають у віданні органів місцевого самоврядування. На відміну від інших видів регіональної статистики, яка здійснює аналіз соціально-економічних процесів на території, що має реальні або умовні кордони, і її об'єкт визначений виключно кордонами території, муніципальна статистика охоплює статистичним спостереженням, як правило, менші за розміром території, і її об'єкти визначаються не тільки територіальними, але і господарськими кордонами, а також формами власності [5].

Одним із важливих напрямів діяльності Держкомстату є випровадження елементів СНР на регіональному рівні. З цієї метою здійснюються заходи для поетапного переходу до оцінки узагальнюючих результатів регіонального розвитку із застосуванням показника валового регіонального продукту (далі — ВРП) замість показника регіональної доданої вартості. Це потребує розв'язання потреби розподілу між регіонами тих видів діяльності, які хоч і здійснюються на їхній території, проте відносяться до сфери відповідальності та фінансування виключно держави в цілому, а також виділення у складі ВРП окремих елементів його дохідного складу та використання.

На першому етапі започатковуються розрахунки валового регіонального продукту виробничим методом. ВРП відображає додатково створену вартість у процесі виробництва і визначається як різниця між вартістю визначених (випуск) і вартістю повністю використаних у процесі виробництва товарів і послуг (проміжне споживання) з урахуванням податків і за виключенням субсидій на продукти.

Розрахунки регіональних показників відповідно до міжнародних стандартів базуються на таких методах:

- а) метод "знизу догори";
- б) метод "згори вниз";
- в) змішаний метод.

Метод "знизу догори" передбачає використання вихідної інформації шляхом підсумовування даних регіонів. Сума даних регіонів має дорівнювати величині цього показника на національному рівні. Перевагою цього методу є пряме викорис-

тання джерел інформації на регіональному рівні. Недолік методу полягає в тому, що при узгодженні регіональних і національних даних необхідні додаткові розрахунки.

Метод "згори вниз" передбачає використання в якості вихідної інформації величину показника на національному рівні та його наступний розподіл по регіонах на основі будь-яких непрямих показників. Перевагою цього методу є те, що він одразу забезпечує узгодження регіональних і національних даних. Недоліком є те, що прив'язка даних до регіонів здійснюється на основі не прямих, а умовних даних.

Змішаний метод являє собою комбінацію з вищеописаних двох методів. Враховуючи специфіку інформаційної бази в Україні для розрахунків ВРП застосовується змішаний метод [4].

Джерела інформації, що використовуються для розрахунків ВРП, мають секторний підхід. Основним джерелом інформації для визначення обсягів випуску, проміжного споживання нефінансових корпорацій є статистична форма № 1-підприємство "Звіт про основні показники діяльності підприємства", яка складається підприємствами-юридичними особами незалежно від видів економічної діяльності та форм власності (крім банків).

Випуск і проміжне споживання сектора фінансових корпорацій визначається за кількома формами звітності: по банківській діяльності — за інформацією про прибутки та збитки Національного банку України та за даними Зведеного звіту про прибутки та збитки банків України; по страхових компаніях — на основі даних Державної комісії з регулювання фінансових послуг України згідно з встановленими для страховиків формами звітності та даних форми № 1-ст "Звіт про фінансову діяльність страхової організації"; по довірчих товариствах — за даними форми № 1-дт "Звіт про фінансову діяльність довірчого товариства"; по біржах використовується статистична форма № 1-біржа "Звіт про діяльність біржі".

Випуск і проміжне споживання органів загального державного управління визначаються за даними Звіту про виконання Державного бюджету України та звіту про виконання бюджетів Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва та Севастополя по відповідних кодах функціональної, програмної та економічної класифікацій, а також даними звітів про виконання бюджетів загальнодержавних позабюджетних фондів.

Випуск і проміжне споживання некомерційних організацій, що обслуговують домашні господарства, визначаються на основі даних форм № 1-громадська організація "Звіт про діяльність громадської організації", № 1-житлофонд "Житловий фонд", а також певних експертних оцінок, які базуються на інформації з форми № 1-підприємство "Звіт про основні показники діяльності підприємства" та даних форми № 5 "Примітки до річної фінансової звітності" про доходи (витрати) на утримання об'єктів соціально-культурного призначення, які перебувають на балансі підприємства.

Джерелом інформації для обчислення випуску і проміжного споживання за видами економічної діяльності з сектора домашніх господарств, до якого відносяться фізичні особи — суб'єкти підприємницької діяльності, які не мають статусу юридичної особи, є:

1) вибіркоче обстеження умов життя домогосподарств, яке містить інформацію щодо життєвого рівня населення, його характеристики за структурою доходів та витрат, а також дані щодо споживання продовольчих і не продовольчих товарів та послуг;

2) дані Державної податкової адміністрації України про доходи та витрати фізичних осіб — суб'єктів підприємницької діяльності

3) дані натурально-вартісних балансів сільськогосподарських продуктів.

Джерелом про непрямо вимірювану оплату послуг посередників є дані Зведеного звіту про прибутки та збитки банків України.

Джерелом інформації про податки та субсидії на продукти є дані Звіту про виконання Державного бюджету України та Звіту про виконання бюджетів Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва та Севастополя. У зв'язку з тим, що дані бюджетів мають касову основу обліку, тобто відображають тільки фактичні платежі, які зареєстровані на момент їх здійснення, а СНР вимагає відобразити їх за методом нарахувань, здійснюється перехід до обліку на основі нарахованих сум. Розрахунки ВРП проводяться за такою схемою:

1) перший етап передбачає визначення випуску в основних цінах за видами економічної діяльності;

2) на другому етапі визначається проміжне споживання як підсумок матеріальних витрат за вирахуванням вартості зворотних відходів, що мають характер податкових платежів, та обсягу нематеріальних послуг за видами економічної діяльності;

3) на третьому етапі розраховується валова додана вартість кожного виду економічної діяльності як різниця між випуском проміжним споживанням і визначається загальний підсумок по цьому показнику;

4) на четвертому етапі одержаний підсумок валової доданої вартості коригується на величину непрямо вимірюваних послуг фінансового посередництва, яка не розподіляється між користувачами, а враховується як проміжне споживання умовної одиниці;

5) на п'ятому етапі обчислюються податки та субсидії на продукти, які не розподіляються за видами економічної діяльності, а враховуються по економіці в цілому;

6) на шостому етапі визначається ВРП як підсумок валової доданої вартості усіх видів економічної діяльності, скоригований на величину непрямо вимірюваних послуг фінансового посередництва та податків за винятком субсидій на продукти;

7) на сьомому етапі здійснюється переоцінка випуску, проміжного споживання та валової вартості у порівнянні ціни попереднього року [4].

Розрахунки випуску, проміжного споживання коригуються на обсяги економічної діяльності, яка безпосередньо не спостерігається.

Також у галузі регіональних національних рахунків проводяться роботи в напрямі відпрацювання методологічних підходів щодо визначення однієї з витратних категорій валового регіонального продукту — валового нагромадження основного капіталу в розрізі регіонів. Поряд з цим, здійснено відповідний експериментальний розрахунок, який дозволить проводити детальний аналіз інвестиційної політики регіонів, що впливає на комплексну характеристику їхнього економічного розвитку.

Таким чином, регіональна статистика не є відокремленою частиною національної статистики — вона органічно інтегрована в загальну національну статистичну систему. Методологічною основою комплексного статистичного аналізу розвитку регіонів є система національного рахівництва.

Найважливішим методологічним питанням розбудови сучасної регіональної статистики є створення специфічної системи показників, яка складається з таких блоків:

— показники комплексної оцінки соціально-економічного становища регіонів;

— показники міжрегіональних порівнянь; показники моніторингу "депресивних" територій; показники та оцінки для малих територій;

— показники муніципальної статистики;

— адміністративні показники, гармонізовані із статистичними даними.

Актуальними методологічними питаннями регіональної статистики залишається побудова та розрахунки інтегральних показників, які давали б комплексну характеристику соціально-економічного становища регіонів.

Література:

1. Гончар О.В. Нормативно-правове забезпечення гарантування конфіденційності в Європейській статистичній системі / О.В. Гончар, О.В. Кузьміна / Статистика України. — 2011. — № 1. — С. 57—61.

2. Гончар О.В. Ґрунтовність статистичної методології як основа якості статистичної інформації // Матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції "Наука в інформаційному просторі". — Дн.: Біла К.О., 2011. — С. 51—54.

3. Жукович І.А. Регіональна складова інноваційної політики ЄС // Збірник матеріалів XXIV Київського міжнародного симпозіуму "Інноваційна політика та законодавство в Європейському Союзі та Україні: формування, досвід, напрямки наближення", Київ, Україна, 2—3 червня 2011 р. — 2011. — С. 171—172.

4. Осауленко О.Г. Національна статистична система. — К., 2008.

5. Статистичний словник / За ред. О.Г. Осауленка. — К.: ПП "Конус-Ю", 2011. — 359 с.

6. Державний комітет статистики України. Валовий регіональний продукт [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua> *Стаття надійшла до редакції 06.06.2012 р.*